

Situacija u rudarskom sektoru naglo se pogoršala nakon 1989. godine kada se dramatično promijenila politička ekonomija. Smatrano je da je ugljen preskup, da previše zagađuje i da je previše neučinkovit da bi imao ekonomskog smisla, posebno za državu koja smanjuje svoj javni sektor. Nakon što je počelo zatvaranje rudnika, rudari su bili prisiljeni napustiti to područje, a radnici nisu uspijevali prodati kuće zbog nedostatka kupaca, pa su ih jednostavno su napustili. Dio državne imovine je privatiziran, drugi je jednostavno zatvoren i prepušten propadanju, što je samo pogoršalo spiralu propadanja. Oni koji su ostali na tom području nisu mogli podnijeti troškove urbane infrastrukture. Jedan od ključnih procesa na tom području bilo je odvajanje stanova i kuća od sustava centralnog grijanja. S malo kupaca i ogromnom količinom neplaćenih računa, lokalne su elektrane smanjile svoje aktivnosti, što je značilo smanjenje količine ugljena koji se vadio iz otvorenih rudnika. Isključivanjem mreže, rudari su zapravo smanjili šanse za radnu stabilnost. Stoga se cijelo područje umjesto ugljenom, počelo grijati drvima, što je bila inverzija tranzicije koju je socijalistička urbanizacija područja provela ranije. Dekarbonizacija na tom području podrazumijevala je ne samo deurbanizaciju, već i formiranje hibridnog tipa životne okoline u kojem su prisutna neka tradicionalna urbana obilježja (poput stambenih blokova, prometnica sa semaforima, postojanje sveučilišta itd.) koja su koegzistirala s oblicima ruralnog života i pratećim ekonomskim odnosima.

Više od sto rudara rudnika Lupeni u Valea Jiului (Dolina Jiu) ušlo je u štrajk 15. februara 2021. godine. Radi se o rudniku koji je još uvijek funkcionalan, ali se predviđa njegovo skoro zatvaranje, kao ishod pregovora s Europskom unijom. Što rudari misle o tome postalo je jasno kada su 15. po završetku smjene odbili izići iz rudnika i proglasili štrajk. Sljedećih dana stotine rudara u regiji prosvjedovali u solidarnosti sa Lupenom. Neposredni razlog štrajka je jasan. Tvrtka koja zapošljava rudare (Hunedoara Energy Complex) je u stečaju i zbog toga nekoliko mjeseci nije mogla isplaćivati plaće i dodatke. Međutim, situacija je puno dramatičnija od tek još jednog štrajka, a uzroci su sustavni. Glavni među njima je dekarbonizacija i društveni troškovi udaljavanja od fosilnih goriva. Iako su rudari sigurne žrtve, njihov prosvjed brzo je politički instrumentaliziran i na stare i na nove načine – na što ću se vratiti u nastavku.

Sličica dekarbonizacije bez alternativne ekonomske strategije

Politička odluka o zatvaranju rudnika donesena je u prvim godinama prve postkomunističke vlade. Međutim, političari su morali postići kompromis s rudarima kad su suočeni s njihovom radničkom borbenošću. Organizirane grupe rudara spuštale su se u Bukurešt u ranim 1990-ima, značajno mijenjajući politički život glavnog grada; ti su događaji na

rumunjskom poznati kao Minerijade. Od simbola radnog jedinstva rudari su postali likovi socijalističke brutalnosti radničke klase. Kao i ostatak socijalističkih ostataka, i oni su morali nestati. I jesu. Do 1997. godine otprilike polovica rudara otpuštena je nakon primanja otpremnina u iznosu od 12 do 20 plaća. Od tada svake godine trajno se izgubi još oko 1000 rudarskih radnih mjesta. Pristupanje Rumunjske Europskoj uniji ubrzao je taj proces; stoga su danas od 15 rudnika koji su postojali 1990. godine otvorena još samo četiri. Do 2024. godine očekuje se i zatvaranje ovih rudnika u skladu sa zahtjevima EU, a preostalih 4000 rudara bit će otpušteno. Rudari u Lupeni to vrlo dobro znaju; oni se samo nadaju da će svoje preostale plaće dobiti na vrijeme – što se čini sve manje vjerojatnim. Tvrtka koja ih angažira bankrotirala je, a njezini dugovi samo rastu. Loše upravljanje, pronevjera i objektivna ekonomska ograničenja uzeli su svoj danak, to taj je aspekt sada nebitan. Prije ili kasnije zatvorit će se, a s tim će nestati i rudarenje ugljena.

Uz već postojeću ekološku devastaciju tog područja, zatvaranje rudnika nakon stoljeća i pol, sada je značilo i socijalnu devastaciju. Stopa nezaposlenosti je porasla, a očekivana životna dob se smanjila korelirajući sa porastom broja slučajeva alkoholizma, obiteljskog nasilja i ubojstava. U nedostatku ranijih radničkih solidarnosti te zajedničkog osjećaja pripadnosti i ponosa, rudari se nisu uspjeli kolektivno organizirati, te se umjesto toga pregovaralo pojedinačno, od slučaja do slučaja. Lišeni glasa i posla, mnogi su odabrali napustiti to područje. Migracija je mnogima postala jedina dostupna opcija, bilo da su otišli na zapad kao jeftini migrantski radnici, bilo da su se vratili u rodna sela kao poljoprivrednici, a ponekad se događalo oboje. U tom su procesu rodni i obiteljski odnosi ozbiljno promijenjeni. Iako je proces dekarbonizacije otvarao radna mjesta i za žene (koje su u rudarskim zajednicama tradicionalno bile ograničene na kućanstvo) kojima je sudjelovanje u javnoj sferi društva nudilo osjećaj da imaju mogućnosti djelovanja, to se ipak događalo u obliku povremenog i nesigurnog, loše plaćenog rada. Za mnoge žene industrijsko domaćinstvo zamijenjeno je poljoprivrednim i potpuno drugačijom vrstom kućanskih poslova i brige.

Procjenjuje se da je u trideset godina od pada režima dolinu Jiu napustila polovica stanovništva. Oni koji su ostali suočili su se sa specifičnim i nepredviđenim izazovima. Solidarnost rudara ustupila je mjesto jasnoj razlici između onih koji su spremno prihvatili naknadu od države i onih koji su, unatoč nepovoljnim uvjetima, ostali rudariti do posljednjeg dana. Ovaj moralni sukob dalje je mijenjao društvenu strukturu i doveo do uništenja prethodno postojećih mreža povjerenja i drugarstva, produbljujući tako moralno, socijalno i urbano propadanje tog područja. Nadalje, zatvaranje rudnika nije bio ravnomjeran proces u smislu posljedica. Iako je za mnoge, posebno rudare, to značilo omalovažavanje i socijalnu dislokaciju, odabranoj klasi to je donijelo lijepu dobit. Tako su razvijanjem monopola

posebno profitirali dobavljači – postavši jedinim izvorom materijala potrebnih za svakodnevne aktivnosti rudnika. Drugi način profitiranja na preostalim rudnicima bio je stvaranje posrednika između rudnika, njihovih klijenata i države.

To je dovelo do povećane unutarnje diferencijacije i klasnog sukoba unutar same doline Jiu koji povlače neujednačene i vrlo kontekstualne posljedice dekarbonizacije na tom području. Mehanizmi preživljavanja preostalog stanovništva uglavnom su se svodili na kombinaciju sitnog poduzetništva (poput mini-marketa i barova) i neformalne radne snage, poput ilegalne sječe drvene građe za muškarce te branja gljiva za žene. Dekarbonizacija nije podrazumijevala samo “deskilling” (gubljenje radnih znanja i vještina), već i deurbanizaciju te povratak gospodarstvu koje naliči seoskom, ali se odvija u urbanim područjima. Napori države da ublaži utjecaj dekarbonizacije bili su loše zamišljeni, loše provedeni i zagađeni korupcijskim skandalima. Rudarska industrija podrazumijevala je ne samo kopanje ruda, već i niz drugih radnji i institucija koje nastaju oko toga i pomažu socijalnu i ekonomsku reprodukciju: vrtići, bolnice, domovi kulture, kina i planinski turizam. Sve to je ili napušteno ili privatizirano, budući da su rudnici zatvoreni, a rudari napuštali kraj. Država i nevladine organizacije predlagale su turizam kao rješenje za obnavljanje područja i preraspodjelu radne snage, ali, u usporedbi s potrebnim sredstvima ulaganja su bila preniska. Zaposlenici državnih institucija u tom području, uključujući sveučilište koje je u prošlosti školovalo buduće inženjere rudarstva, čine važan segment stanovništva koji raspolaže stalnim prihodima i tako je u stanju sačuvati minimum gospodarskog života od daljnjeg kolapsa.

Antiklimatski populizam

Ovo je širi povijesni i društveni kontekst u kojem se moraju razumjeti najnoviji prosvjedi u Dolini (kako regiju skraćeno nazivaju stanovnici). To je pozadina borba za opstanak. Međutim, njegov značaj leži drugdje, tamo gdje na scenu stupaju politički poduzetnici. Trenutni premijer Florin Cătu, samoprozvani je tačerijski vođa koji trenutno provodi plan štednje u javnom sektoru. On se oglasio povodom prosvjeda rudara naglasivši da neće dopustiti da se tijekom njegova mandata dogodi još jedna Minerijada. No, takav scenarij, uopće nikada niti nije bio realan, zbog opisane propasti sektora. Njegova je poruka ciljala portretirati rudare u kontekstu starog antikomunističkog tropa brutalnih rudara koji jedva čekaju izvesti pohod na glavni grad i opustošiti ga. Bio je to dio dobro poznatog starog desničarskog arsenala demoniziranja i dehumaniziranja rudara kao nasilne, retrogradne socijalne kategorije koja ne zaslužuje pomoć ni solidarnost. Njegov je govor imao željeni performativni učinak budući da su, kako je u svojim novinskim kolumnama u jednom lokalnom mediju primijetio pisac Vasile Ernu, mnogi korisnici društvenih mreža požurili

zajedljivo osuditi rudare.

U kontekstu ekoloških problema i pokušaja njihove sanacije, neizbježnima su se pokazale predrasude prema rudarima, pri čemu se posebno isticala klimatska cijena ekstrakcije i sagorijevanja ugljena. Ovaj je sukob dobro poznat u drugim područjima koja proživljavaju dekarbonizaciju i već smo se lokalno obračunali s ekološkim načelima tijekom prosvjeda za spas Rosije Montane 2013. godine, kada je ekonomska dobrobit sektora rudarenja zlata stajala nasuprot ekoloških problema. Pronaći pravu ravnotežu između radnih mjesta i potrebe za zaštitom klime, naravno, nije nimalo lak zadatak, a ova vrsta sukoba eskalirat će dalje kada se, uskoro, politike dekarbonizacije (uglavnom povezane s naftom i plinom) počnu dodatno ubrzavati. Bit će zanimljivo doznati, na primjer, kako će urbani i obrazovaniji naftaši reagirati kad se suoče s dekarbonizacijom svoje industrije.

U međuvremenu, važno je napomenuti kako je najnoviji prosvjed u Lupenu potaknuo pojavu drugačije vrste populizma u rumunjskoj politici. Diana Șoșoacă, neovisna senatorica, jedina je političarka visokog profila koja je posjetila rudare i izjasnila se u njihovu korist. Șoșoacă je nedavno ušla u parlament sa strankom ekstremne desnice AUR, ali je izbačena nakon svađe s vodstvom. Poznata je kao vrlo glasna kritičarka mjera zatvaranja i zakonskog nametanja nošenja maski u javnom prostoru. Njezin direktni i konfrontacijski stil učinili su je miljenicom televizijskih kuća, a popularnost joj je nakon izbacivanja iz stranke porasla. Njena solidarnost s rudarima dio je pomno proračunatog političkog rasta. No, obraćajući se rudarima, postavila je osnovu za vrlo koherentan populizam koji negira klimatske promjene i krivnju za zatvaranje rudnika svodi na lokalne političare koje smatra podređene i servilnima spram zahtjeva EU i drugih podlih stranih interesa. Ona je prva političarka od 1990-ih koja je stala u obranu rudara i odbila prihvatiti zatvaranje rudnika kao činjenicu koja se već davno dogodila. Kao što je slučaj s desničarskim populizmom, ovo je još jedan primjer lažnog prijatelja koji obećava spasiti radnike jeftinim trikovima. U njezinom nedavnom desetominutnom govoru bili su prisutni nejasni odjeci trampizma. Dok su poslovične kocke koje odlučuju o budućnosti rudara već bačene, njihova nevoljka politička instrumentalizacija mogla bi dovesti do novog oblika populizma, 30 godina nakon ideološke konstrukcije ovih radnika kao otrovnih ostataka komunizma. Rudari tako i dalje ostaju važni subjekti političkih sporova, dok se njihovo osiromašivanje produbljuje.

Izvor: bilten.org